

Enhörna Hembygdsförening

Årgång 4, nummer 5

December 2002

Välkomststenen vid Ekeby

*God Jul
och
Gott Nytt År*

*önskas våra medlemmar och
alla andra Enhörnabor*

Gammeldags Julmarknad

Teaterföreningens traditionella julmarknad på Årby loge är i år
Söndagen den 15 december, mellan klockan 13.00 och 16.00.

Gynna teaterföreningen genom att besöka deras *äkta* julmarknad. I de många stånden kan du handla lokalt tillverkade hantverk, handgjorda julprydnader, rökt vilt från Horn, julgranar m.m. Kaffe med bröd liksom grillad korv finns och framför allt bjuds underhållning i form av körsång där ett antal populära julsånger framförs. Hembygdsföreningen kommer som vanligt att medverka med försäljning av skrifter och böcker med Enhörna anknytning samt givetvis föreningens populära vykort med motiv från Enhörna.

VÄLKOMMEN

Höstmarknaden eller hemvändardagen som den numera kallas, blev en mycket lyckad tillställning. Marknads-kommersen var livlig, trädvårdsföreningen spred sitt budskap, barnen fiskade i fiskdammen, Sven-Eric sålde lotter, Bertil Lagergren visade tavlor, Olle sålde nyrökt ål och siklöja, Cay spelade, stånden med grönsaker, bröd, prylar och böcker hade kö mesta tiden, kaffeserveringen var välbesökt, grillad korv liksom Bullens pilsnerkorv åts i ansenliga mängder och framför allt **man umgicks med andra Enhörnabor.**

Tack alla, marknadståndare, lotterivinstskänkare, utställare, underhållare och framför allt besökare, som såg till att vi alla fick uppleva en äkta hembygdsmarknad.

Enhörnas första ELDINSTALLATION

På julafton, om vädret så tillåter, planerar Enhörna Trädvårdsförening att genomföra en **eldinstallation** av ett slag som få har upplevt. Hela körsbärsträdsplanteringen, från Beateberg vid Ekeby till Stjärna, ska lysas upp av marschaller. På Gillberga kommer 200 eldar att förvandla kullen till en festplats för tomtar och troll. Fem hundra (**500!**) marschaller kommer att tändas klockan 15.00 och ska brinna till midnatt.

RING KLOCKA, RING...

Vilken svensk hör samman med nyår mer än Anders de Wahl? Endast 26 år gammal år 1895 var han den förste att, från Renberget på Skansen, läsa Alfred Tennysons odödliga "Nyårsklockorna". Det hann bli många nyårsframföranden fram till 1955.

Folk kom i mängder var nyårsnatt för att uppleva den store de Wahl. Debuten var långt före radions tid. Men med radion blev det förstås tradition att Anders de Wahl, ömsom med skälvande vibrato och ömsom med dånande malmstämma, läste in det nya året för hela svenska folket. Och han hördes i radio allt oftare - inte bara nyårsnatten.

En annan självskrivna tradition var att Anders de Wahl, direkt från julottan, tidigt var juldagsmorgon besökte fångarna på Långholmen. Det behöver väl knappast nämnas att inslaget var uppskattat.

Skådespelerskan och operettsångerskan Anna de Wahl var hans mor och musikdirektören och kapellmästaren Oscar de Wahl hans far. Anders och brodern Arvid växte upp hos morföräldrarna vilket nog var gott för dem med tanke på föräldrarnas arbetstider. Morfar Anders Lundström var kyrkvaktare vid Adolf Fredriks kyrka i Stockholm. Där bodde han och mormor Johanna med pojkarna. Fadern avled vid 41 års ålder då sonen Anders var fyra år. När han var 19 förlorade han sin mor som blev 45 år.

Anders de Wahl hade en påkostad våning på Strandvägen. Mycket har skrivits och sagts om honom. Han var en centralgestalt i svensk teater. Storslagen, en förförande personlighet, dyrkad av kvinnorna. Oberoende i sitt förhållande till regissörerna, med självklar auktoritet divan på scenen. En konstnärsnatur, temperamentsfull och egensinnig - men en olycklig själ.

Anders de Wahl spelade inte bara i Stockholm. Turnéerna i övriga Sverige var många. Han gästade också andra länder som Finland, Norge, Danmark och Amerika. Mellan åren 1892 -1907 var han första gången anställd hos teaterkungen Albert Ranft och återkom 1919 för ett par år. Släkten Ranft var något släkt med familjen Brinck på Ekensberg, Över-Enhörna. Någon av sönerna Brinck och sällskapsdamen Valborg Mosell fanns då och då med i publiken.

År 1940 spelades "Äventyret" på Dramatiska teatern i Stockholm. Efter föreställningen beslutar tre tonårsflickor att uppvakta den store aktören i hans loge. Töserna knackar på och uttalar sin uppskattning. **Enorm, väldig**, iklädd stor vit särk, sminkad och blanksvettig, ("men han var tjusig ändå"), skämtar han med dem. Och, så ger han en kyss på kinden till den av flickorna som **nu**, berättat historien medan dessa de Wahl-rader skrives.

Bankdirektör Söderberg var god vän med Åkerströms på Horns säteri. Före 1920 hade familjen Söderberg sitt sommarviste i Horns ena flygel. Umgänget mellan Anders de Wahl och Söderbergs var mycket familjärt. Det sades att Söderberg var fosterfar till de Wahl - men mera troligt är att han blev förmyndare då gossen som fyraåring blev faderlös. Han firade midsommar hos familjen Söderberg vid Horn under nära 10 års tid fram till 1920. Han var otroligt vig och kunde gå på händer uppför stora trappan vid Horn. Han älskade barn, kunde roa och ta hand om dem. Farbror Anders var populär lekledare och underhållare vid midsommarfesterna. Åkerströms bjöd allt sitt folk såväl till stora midsommarfesten som till julgransplundringen.

Anders de Wahl eskorterar Valborg Mosell till invigningen av Över-Enhörna Bygdegård

Någon gång fick också Wikanders på Åleby besök av Anders de Wahl. Med tiden gästades Ekensberg allt oftare. Ekensbergs forna husa "Stina Kusk", född 1908, berättade att en gång då han kom ridande lät han hästen klättra upp med frambenen flera steg på stora trappan och han var då "så stilig" där han satt i sadeln. De Wahl tillhörde, på sin tid, Landstormen och det var där han lärt sig ridkonsten.

Lördagen den 18 juni 1938 invigdes Över-Enhörna Bygdegård av biskopen Gustaf Aulén. Anders de Wahl var den som skänkte dagen extra glans. Grevinnan Aminoff var Bygdegårdens initiativtagare och invigningen följdes av festligheter på Horns säteri. Anders de Wahl besökte sedan sina vänner Eric och Yvonne Wennerholm på Kälve där han också stannade över natten. För den intresserade rekommenderas Eric Wennerholms innehållsrika biografi över Anders de Wahl från 1974 med översiktlig innehållsförteckning, rollförteckning år för år mm.

Anders de Wahl var född i februari 1869 och han avled i mars 1956, 87 år gammal. En våldsam glöd var slocknad. Som han varit innerligt fäst vid sin mor hade han önskat få vila i samma grav på Adolf Fredriks kyrkogård. Två rosor finns nu planterade på deras sista vilorum. En enkel, mörk gravsten bär texten:

**SÅNG I LINDEN
ORD I ANDEN
STEG I SANDEN
BORT MED VINDEN**

Programbladet vid invigningen av Bygdegården

Lekar hör julen till.....

Sticka skomakaren.

"När det var fråga om skor te jul, så gjorde di en gubbe, som skulle föreställa skomakaren av julhalm. - - - Se byskomakaren bruka aldrig komma i tid. Då skulle di hämnas på en där halmgubben. Han hade tre ben och var omlindad opptill. Han var en aln lång ungefär. Så ställde sej två stycken emot varandra och så skulle di sticka skomakarn med en käpp som di hade mellan bena, gubben stog på golvet och den ena skulle sticka honom och de andra skulle vända bort det."

Resa mast.

"Då la en sej spikrak på golvet och en stog bakom och tog i under nacken och reste opp den som låg på golvet. Han skulle hålla sej alladeles rak."

Bryta torrvedsstubbar.

"Då skulle di lägga sej på golvet mitt emot varann -två stycken- och lyfta opp ett ben och haka i bena på varann och den ena skulle försöka stjälpa över den andra."

Flå katt.

"Di hade en stång i taket - - randstången i taket kunde di ha så tog di tag med händerna och satte fötterna emellan där di hade satt händerna och skulle sno runt och släppa ner sej på fötterna eller sno ett varv till."

-Meddelare Fredrik Andersson, Lida född 1860.

FÖRSAKA BRÄNNVINET OCH KANSKE KÖPA EGET HUS ?!

Ja, man kan undra om det var många som gick i sådana funderingar efter nedanstående beslut på sockenstämman i Över-Enhörna 1851:

"§ 5. Girigheten är en last, Sparsamheten en dygd. Med varning mot lasten och uppmuntran till dygden framställde Ordföranden i korthet nyttan af en Sparbank.

Upplyste derom att en Sparbanks Inrättning finnes i vårt nära grannskap, i Staden Söder Telge. Föreslog att Föräldrar för sina barn skola ingå i Banken, och Husbönder för sina tjenare likaså, äfvensom att Dagsverkare och Arbetsfolk för det ändamålet skulle afsätta något af sin veckolön. Förmånen och vinsten skulle blifva synbar. Barnen lärde sparsamhet, Tjenaren och arbetaren blef med tiden, genom försakelsen af Brännvinet i tillfälle att samla ett Capital, hvarigenom de kunde köpa sig eget hus och hem. SockenNämnden åtager sig, utan det ringaste arfvode, att 12 gånger om året, såsom commisionärer med insättningsbesväret gå dem tillhanda, hvilka vilja ingå i Söder Telge Sparbank.

Den, som låtit göra insättningen, förvarar sjelf sin Motbok och kan derigenom controllera riktigheten. Förslaget godkändes."

(Arkivmaterial/Bertil Wallin)

Databasen på Torekällberget

I förra bladet omnämndes den nya utställningen på Torekällbergets Museum, som kretsade kring tvenne ädla Herrar Samlare i gången tid, av vilka den ene var "vår" baron Nordenfalk, en gång ägare till Lövsta. I anslutning till denna utställning på ovanvåningen av Strömstedtska huset (där handelsboden är inrymd), finns ett par datorer uppställda, på vilka man kan söka igenom Torekällbergets samlingar av *föremål eller äldre fotografier*, så långt de är inlagda.

När undertecknad, som stundom arbetar på nämnda museum, skulle pröva underverket för första gången och givetvis undersöka vad som kunde tänkas finnas av Enhörnaintresse, fick jag följande lätt syrliga kommentar av en kollega: "Ja, *du* lär väl stöta på en gammal faster eller nån annan släkting..." ...Och första Enhörnafotot som tonade fram på skärmen var inget mindre än min faster Ullas (Pettersson, senare Eriksson) konfirmationsfoto! Ja, Enhörna är väl inte så stort, och inte större på storkommunens databaser, så nog kan det löna sig att ta en titt i Torekällbergets datorer. För den som är ovan vid dylika tekniker, finns det oftast hjälp att få på platsen. Gå till exempel in och titta på Nordenfalks samling av föremål. Där finns ett och annat av fornfynd från Enhörna och mycket annat. Man kan även söka på fotografier från Enhörna och finna foton på människor och miljöer.

Muséet är under vintern öppet alla dagar utom måndagar 10.00 till 16.00. Tel 550 21422.

-Johnny L

Julbak vid Rösta

STORA LIMPBAKET gjordes av en deg så stor så det blev en 20 limpor. Det baket gjordes endast till jul. Degen sattes dagen innan i ett stort tråg. Den stora degen var så tung att en karl måste sätta den. Nästa dag bakades stora runda limpor på en 25-30 cm i diameter. För att de skulle hålla sig i flera månader lades de ner i sädesbingarna. Man gömde en till sålimpa.

Det bakades också kärnmjölkslimpor. Det gjordes då och då. De höll sig inte så länge.

(Berättat av Alf Sundén, född 1899)

/Barbro E Sjöström

Enhörna Hembygdsförenings styrelse:

Leif Tellestedt, ordförande	tel: 550 447 05
Johnny Länn, vice ordf	tel: 550 492 26
Britt-Mari Gylefors, sekr	tel: 550 421 30
Sven-Olof Svensson, kassör	tel: 550 440 04
Anne-Marie Andersson	tel: 550 420 16
Mona Elveskog	tel: 550 420 28
Kristina Ingårda	tel: 550 420 01
Olle Karlsson	tel: 550 440 37
Bo Staflund	tel: 552 461 35
Sven-Eric Åkerman	tel: 550 491 84

Box 39, 15023 Enhörna

Medlemsavgiften är 100:-/år (familj)

Postgiro 23 89 45-0, Bankgiro 822-6565